

Kościół w Rzeczpospolitej Obojga Narodów

Cele katechetyczne – wymagania ogólne

- ukazanie Kościoła w Rzeczpospolitej Obojga Narodów;
- wzrost świadomości roli tolerancji religijnej w życiu chrześcijanina.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- swoimi słowami tłumaczy, co znaczy, że Rzeczpospolita była „krajem bez stosów”;
- przytacza postanowienia unii brzeskiej;
- swoimi słowami tłumaczy, czym jest Kościół grekokatolicki;
- wskazuje na odpowiednie rozumienie tolerancji oraz jej błędne ujęcie.

Pojęcia i postaci

„kraj bez stosów”, reforma katolicka, tolerancja, akt konfederacji warszawskiej, unia brzeska, grekokatolicy.

Wartości

wolność religijna, tolerancja, jedność religijna.

Metody i środki

film, słoneczko, zdania niedokończone, praca plastyczna, praca z podręcznikiem, karty pracy.

Propozycja realizacji

Modlitwa na rozpoczęcie

Modlitwa za wstawiennictwem św. Jana Pawła II (wolność, prawda, miłość)

Boże, Ty jesteś Miłością.

Dziękujemy Ci za życie, cierpienie, modlitwę, za pełną oddania służbę na Stolicy Piotrowej św. Jana Pawła II. Prosimy Cię, wysłuchaj Jego wstawiennictwa i naszej pokornej modlitwy, aby nauczanie i przykład świętego przyniosły wielorakie owoce w naszych sercach, w Kościele i świecie.

Spraw, Panie, abyśmy szczególnie przyjęli Jego nauczanie o wolności, która – jak sam mówił – jest darem Twoim, Boże, i zadaniem na każdy dzień. Obroń nas przed złym rozumieniem wolności. Dziś świat stawia wolność na szczycie wartości i chce się uczynić niezależnym od Ciebie, Boże, i Twoich przykazań. Niech św. Jan Paweł II nieustannie nam przypomina, że wolność trzeba poddać prawdzie, której źródłem jesteś Ty, Boże, i która jest objawiona i zapisana też w naszych sumieniach.

Prosimy Cię, miłosierny Boże, aby nauka i przykład świętego skłoniły nas do poddania naszych decyzji, wewnętrznych i zewnętrznych, Tobie i Twojej woli. Tylko wtedy zrodzą się w naszym sercu, w rodzinach i Kościele miłość, sens i cel naszego życia, droga do wiecznej szczęśliwości w Twoim domu. Amen.

<https://wduchuswiety.com/modlitwyjp/84-modlitwy/139-modlitwa-za-wstawiennictwem-bl-jana-pawla-ii-wolnosc-prawda-milosc> (dostęp: 15.04.2021).

Cele lekcji. Nauczyciel podaje cele w języku ucznia: będę wiedział, dlaczego Rzeczpospolita Obojga Narodów była „krajem bez stosów”; będę wiedział, czym była unia brzeska; będę potrafił wyliczyć działania na rzecz jedności Kościoła i wolności religijnej; będę wiedział, na czym polega tolerancja oraz czym jest jej błędne rozumienie.

Metoda – film. Lekcja rozpoczyna się od projekcji krótkiego filmu odnoszącego się do „kraju bez stosów”.

<https://www.youtube.com/watch?v=pw5aQqua2tM>; (dostęp: 15.04.2021).

Przed projekcją nauczyciel dyktuje uczniom pytania, na które będą mieli odpowiedzieć po obejrzeniu filmu. Niewątpliwą zaletą wybrania tej me-

tody jest bardzo skondensowany sposób podania informacji – film trwa niecałe 4 minuty. Jednak może być konieczne dwukrotne odtworzenie go, aby uczniowie lepiej zrozumieli treść. Film należy wzbogacić o komentarz odnoszący się do unii brzeskiej i powstania wspólnoty greckokatolickiej.

Pytania do filmu:

- A. Co oznacza, że Polska była krajem wielonarodowym?
- B. Wymień grupy religijne wzmiankowane w filmie.
- C. Czym jest tolerancja religijna?
- D. Dlaczego innowiercy uciekali do Rzeczypospolitej?
- E. Co to jest akt konfederacji warszawskiej?
- F. Dlaczego o Rzeczypospolitej mówiono „kraj bez stosów”?
- G. Wśród jakiej grupy luteranizm był szczególnie popularny?

W razie potrzeby nauczyciel może zmniejszyć liczbę pytań.

Alternatywnie: uczniowie zostają wprowadzeni w temat poprzez krótką pogadankę, która przybliży im rzeczywistość Rzeczypospolitej Obojga Narodów i ówczesną sytuację religijno-społeczną. Po pogadance uczniowie odpowiadają na te same co powyżej pytania.

Metoda – słoneczko. Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło „tolerancja”. Następnie metodą słoneczka dopisywane są „promienie” – skojarzenia uczniów związane z tym słowem. Odpowiedzi mogą być różnorodne, mogą odnosić się zarówno do odpowiedniego rozumienia tolerancji, jak i do błędnego. Nauczyciel powinien wytłumaczyć uczniom, czym jest właściwie i czym źle rozumiana tolerancja.

Metoda – zdania niedokończone. Nauczyciel sprawdza wiedzę uczniów, podając początki zdań, które uczniowie mają samodzielnie dokończyć.

Tolerancja pozwala nam...

Właściwie rozumiana tolerancja to...

Błędne rozumienie tolerancji to...

Metoda – praca plastyczna. Uczniowie zostają podzieleni na grupy. Nauczyciel rozdaje każdej grupie kartki postarzanego papieru, na których uczniowie mają przygotować mapę Rzeczypospolitej Obojga Narodów z zaznaczeniem, które wyznania gdzie dominowały. Mapę wzorcową, z której uczniowie mogą korzystać, można wyświetlić na rzutniku lub wydrukować i rozdać poszczególnym grupom. Przygotowana przez uczniów

mapa powinna być stylizowana na mapę z epoki, zatem ma zawierać ozdobniki i rysunki.

Postarzone kartki można wykonać poprzez namoczenie kartek z bloku w herbacie i wysuszenie albo opalenie nad świeczką. Uczniowie mogą również wcześniej wykonać samodzielnie postarzenie kartek w domu – nauczyciel udziela instrukcji, np. lekcję wcześniej.

Alternatywnie: uczniowie wykonują ćwiczenia z podręcznika lub wypełniają karty pracy (załącznik nr 1).

Niezależnie od wybranej metody następuje sprawdzenie wyników pracy. Uczniów należy nagrodzić ocenami.

Posumowanie lekcji

Nauczyciel podsumowuje lekcję i sprawdza wiedzę uczniów. Pomocne będą następujące pytania:

- A. Dlaczego o Rzeczypospolitej mówiono „kraj bez stosów”?
- B. Czym była unia brzeska?
- C. Czym jest Kościół greckokatolicki?
- D. Na czym polega właściwe rozumienie tolerancji?

Modlitwa na zakończenie

Modlitwa o jedność chrześcijan (fragment)

Boże, dawco życia, dziękujemy Ci za dar Twojej współczującej miłości, która nas koi i wzmacnia w chwilach próby i zwątpienia. Modlimy się, aby nasze Kościoły były zawsze otwarte na przyjmowanie Twoich darów od siebie nawzajem. Daj nam Ducha szczodrości wobec wszystkich, kiedy kroczymy wspólnie drogą ku chrześcijańskiej jedności. Prosimy o to w imię Twojego Syna, który króluje z Tobą i Duchem Świętym. Amen.

<https://terazostroleka.pl/arttykul/modlitwa-o-jednosc-chrzciscijan-oto-jej-tekst/667866> (dostęp: 15.04.2021)

Praca domowa

Z podręcznika.

Alternatywnie: można wykorzystać jedną z metod, która nie została użyta w trakcie lekcji.

Korelacja z edukacją szkolną

- język polski – kształcenie literackie i kulturowe, tworzenie wypowiedzi;
- historia – tzw. złoty wiek w Polsce na tle historii Europy, początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Załącznik nr 1

Karta pracy

Stefan Żeromski pisał: „Polska (...) otwierała swe granice i gościnny dom dla zbiegów z całego świata, gdy w Europie płonęły stosy herezjarchów i wyznawców wolności sumienia”.

Rok stulecia odzyskania niepodległości zaprasza nas do refleksji nad tym wyjątkowym wymiarem wielkiej tolerancji obecnej w historii naszego narodu i państwa. To przecież charakterystyczny rys naszej polskiej historii.

Gdzie tkwi źródło naszej wyjątkowej otwartości? W głębokiej historii.

Oto w XI w. po pogromach w Czechach – co odnotował tamtejszy kronikarz Kosmas – szukając schronienia, do Polski przybyli Żydzi. Taki był początek *Paradis Judeorum* – „Raju Żydów”, jak nazywali nasz kraj nawet wrogowie Polski. Konsekwencje tego wydarzenia są obecne aż do dziś.

Nasza polska ziemia stała się azylem dla prześladowanych w tak wielu miejscach w stojącej – podobno – na o wiele wyższym poziomie kultury Europy.

W wymiarze politycznym i międzynarodowym ta otwartość Polski i Polaków została zmanifestowana na soborze w Konstancji, trwającym w latach 1414–1418. To właśnie tam polska delegacja, m.in.: abp Mikołaj Trąba, bp Jakub Kurdwanowski, Paweł Włodkowic i słynny rycerz Zawisza Czarny, wystąpiła w obronie pogan.

Ta otwartość stała się szczególnie widoczna podczas reformacji rozpoczętej przez Lutera w 1517 roku i zaczęła dotyczyć nie tylko Żydów czy relacji państwowych, ale także sumienia i relacji międzyludzkich. To o niej – co ciekawe – pisał kalwiński, a więc protestancki teolog Teodor Beza jako o „diabelskiej wolności sumienia, która dziś w Polsce i Siedmiogrodzie rozpowszechnia tak wielką zarazę, jakiej nie tolerowały żadne pod słońcem kraje”.

Jak zauważa prof. Tazbir obejmowała ona dziedzinę prawno-publiczną i stosunki prywatne. Została zagwarantowana w wymiarze społecznym w 1574 r. Wtedy to szlachta zebrana na sejmie podczas bezkrólewia uchwaliła Konfederację Warszawską, która weszła w skład tzw. artykułów henrykowskich – musiał je potwierdzić pod przysięgą każdy król

elekcyjny. Prof. Tazbir pisze: „Jej sygnatariusze zobowiązali się do niernarucania wiary przemocą. Gdyby zaś władze zwierzchnie próbowały to czynić, podpisana pod ustawą szlachta miała się temu zdecydowanie przeciwstawić. Konfederacja gwarantowała jej pełną swobodę w wyborze wyznania”.

Stanisław Kot tak opisuje jej konsekwencje: „od poglądów religijnych nie musi się uzależniać współżycia politycznego i towarzyskiego. Przez tę decyzję Polska wyprzedziła narody zachodnie, które dopiero przez strumienie krwi w bratobójczych wojnach doszły do tej zasady”.

Nasz kraj stał się więc przysłowiową mekką prześladowanych w całej Europie. Włoch Bonifacio d’Orio tak zachęcał znajomego do osiedlenia się w Polsce: „Wielką, co mówię, największą miałbyś tu wolność życia wedle swej myśli i upodobania, także pisania i publikowania. Nikt tu nie jest cenzorem”.

Oczywiście niedorzecznym byłoby przypuszczać, że tolerancja ta oznaczała uznanie wszystkich religii i wyznań za równe, kłamstwo za prawdę. Cała działalność kontrreformacyjna Kościoła, zwłaszcza zakonu jezuitów, zmierzała do tego, by reformatorów przywrócić do Mistycznego Ciała Chrystusa – Wspólnoty Ludu Bożego pod przewodnictwem papieża. Przebiegała ona zgodnie z myślą księdza Skargi – „Tolerować herezję, tak, ale nie pomagać w rozwoju”. Dlatego katolicy na wiele różnych sposobów starali się głosić prawdę Chrystusa i budować niejako na nowo Jego Kościół.

(...) Oto rzeczywistość tolerancyjnej Polski. Jakie były jej źródła?

1. Interes władców średniowiecza potrzebujących ludzi znających mechanizmy gospodarcze, stąd przyjmowanie Żydów.
2. Doświadczenie wojny z Krzyżakami uzasadniającymi podboje religią.
3. Fakt wielonarodowości, a więc i wielowyznaniowości państwa, w którego granicach żyli prawosławni i muzułmanie – Tatarzy.
4. Potrzeba obrony wolności szlacheckiej. Wolność wyznania była w tym przypadku pochodną obrony wolności jako najwyższej wartości wobec niebezpieczeństwa jej zagrożenia ze strony ewentualnego absolutystycznego władcy.
5. Odczucie, a może już świadomość, że jesteśmy braćmi i siostrami, że jesteśmy jednym narodem. Tę prawdę potwierdzają piękne słowa księdza Piotra Skargi zwalczającego reformację z całą mocą i zaangażowaniem.

zowaniem: „Prawda, iż złe heretyctwo, ale ludzie dobrzy, złe błędy, ale natury chwalebne, złe odszczenieństwo, ale krew miła”.

6. Zmysł polityczny szlachty, gdy podróżując po Europie dostrzegała straszne skutki wojen religijnych i za wszelką cenę chciała ustrzec od tego zła Polskę.
7. Pragmatyzm hierarchów Kościoła. Popierali oni tolerancję wobec innowierców, ponieważ wielość wyznań protestanckich uświadamiała, że prawda jest w Kościele Katolickim, który jest jeden, święty, powszechny i apostołski. Pomagało to w kontrreformacyjnej działalności.

http://www.parafiarodaki.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3057:katecheza-7-polska-panstwo-bez-stosow&catid=23&Itemid=145 (dostęp: 15.04.2021).

Na podstawie powyższego tekstu odpowiedz na pytania.

1. Jakie wydarzenia wzmiankowane w tekście świadczą o polskiej tolerancji przed epoką Rzeczypospolitej Obojga Narodów?

.....
.....
.....

2. W jaki sposób protestancki teolog Teodor Beza odnosił się do tolerancji?

.....
.....
.....

3. Kiedy tolerancja w Rzeczypospolitej została zagwarantowana prawnie?

.....
.....
.....

4. Jak zrozumieć cytata „Nasz kraj stał się więc przysłowiową mekką prześladowanych w całej Europie”?

.....
.....
.....

5. Jaki był cel działań kontrreformacyjnych?

.....
.....
.....

6. Dlaczego wielość wyznań protestanckich ułatwiła działania reformy katolickiej?

.....
.....
.....